

או מוציאים אותו מן הסבך אל החיים. והאיל נאחו בסבך במקומו. וילכו שניהם יחדו. אברהם ויצחק. האומה והבטחון מהלכים יחדו עמנו, בנו, תמיד.

איש האדמה

כפיצוי לתכונה זו של פאסיביות נחון אבינו השני בחיבה עמוקה תולדות לאדמה, שלאברהם היא הבטחה וליצחק היא מציאות. ובראש תצויין כאן העובדה שהאב הראשון נולד בנכר וחי ומת בארץ. האב השלישי נולד בארץ. ברח לארם, חזר ארצה ומת בנכר, בארץ מצרים. ורק זה האב השני, „צבר“ ראשון הוא לנו, נולד בארץ הזאת. חי בה מבלי לצאת ממנה אף בשנות רעב, ומת בה, כביכול נעקד אל הארץ הזאת, ואם גם ירד מהמזבח, מהארץ לא ירד, לא התיר עצמו ממנה.

לאברהם היתה הארץ הזאת בחינת הבטחה. הוא עובר בה, אך יותר משהוא רואה אותה הוא נושא את ראשו אל השמים אשר מעל לה. הוא נודד בה עם מקנהו ומרכה להקים בה מזבחות לאלוהים. אחיזה יחידה שהוא נאחו בה במובן חמרי היא באחוזות קבר שהוא קונה אותה. ליצחק בנו, לעומתו, הארץ הזאת אינה עניין של הבטחה כי אם עניין של ממש, ארץ מולדת ממש ועיניו בה, ונפשו בה. הוא נאחו בארץ והוא האחד משלושת האבות אשר נאחו באדמתה של הארץ. לא ארץ בלבד היא לו כי אם גם אדמה, מוחשית עד מאד. לא זו המצמיחה עשב למרעה צאן, כי אם זו שיש לחרוש בה ולזרוע. כי הנה מצאנוהו ראשון ומצאנוהו יחיד מבין שלושת האבות זורע באדמה הזאת. אברהם נודד עם צאנו וכן יהי גם יעקב איש העדרים, יושב אהלים. אברהם כובש את הארץ כיבוש רוחני, יעקב ובניו עתידים להלחם בה בחרבם ובקשתם. אך אבי ההיאחזות בה ממש, לקבע, הוא יצחק. „שכון בארץ“ ושוב: „גור בארץ“, „וישב יצחק עם באר לחי ראי“, „וישב יצחק בגרר“, „ויזרע יצחק בארץ ההיא“. גם צאן רב לו כמובן, אך נמשך הוא מאד אל ההיאחזות ממש. והן גם יחיד הוא היוצא „לשוח בשדה“, ומכאן הדרך להבנת אהבה זו אשר אהב יצחק את עשיו דוקא. עשיו איננו רק „איש ציד“, הוא גם „איש שדה“, בין כה ובין כה איש

פעלים הוא, פועל ידיים אם לצייד אם לחריש, זורשי טמונות הנפש אולי יחטטו וימצאו אף באהבה זאת הד לאותה עקידה שהוא נעקד, פיצוי לאותה פאסיביות, מעין ריאקציה מן הפאסיביות המוחלטת אל אהבת האקטיביות ללא מעצורים.

אולם גם ללא חזירת מעמקים זו בבככי הנפש של הנעקד, טבעית היא אהבתו זו של הזורע הראשון אל איש השדה, אין לבו אל יושב האהלים (ראה נא ראה: אהלים! ריבוי ולא אהל יתיד, כדי להרגיש את חיי התנועה, התנועה המתמדת של יעקב). הוא יצחק, אם מפני העצבות העמוקה אשר בו, אם מפני כהות ציניו: כמיהה רבה בו להשתקעות, אין לבו אל הקלות, אף לא אל קלותו של קול, וגם את הדבר החלק אין הוא אוהב, האדמה לא חלקה היא. צעדיו של אברהם צעדי ענק הם, צעדי לך-לך חותכי ארצות ודורות, צעדי נותץ תרבויות, צעדיו של יעקב קלים הם, כמחירות שכלו, "וישא רגליו, כי קלות הן, יצחק כבד תנועה הוא, אברהם עובר מאור כשדים משפך הפרת, עד מצרים; וגם בארץ מן הצפון בא ובחברון ישב ובעת הצורך הוא רודף אויב עד דמשק, יעקב נודד בין ארם ומצרים והוא בשכם והוא בבית אל והוא על היבוק, את יצחק אנו מוצאים במשולש הנגבי: באר-שבע — גרר — לתיראי.

ארציותו, אדמתיותו, צמידותו זו של יצחק היא עצמה ברכה היא לנו, והן בברכותיו לשני בניו ניכרת תכונתו זו, מכל הברכות שבתורה — ורבות הן — הללו הן הארציות ביותר, ארציות בשני המובנים: במובן האדמתי של גשמים ושמים ודגן ותירוש, ובמובן המדיני: "ישתחוה לך לאומים" לזה, "ועל הרבך תחיה" לזה, וטבעיות זו של "אוריך ארור ומברכך ברוך", מכל אלה עולה ריח האדמה הטובה ובריאות הנפש צמודת האדמה.

כזה הוא העמוד האמצעי משלושת עמודי האומה — וטוב כי כזה הוא, טוב כי מצוי בדמנו מדמו הכבד, מזמן לזמן פורץ מקרבנו דוקא זרם זה כתגובה על רוחניות מופרות, כתגובה על קלילות הגירה ונדידה מופרות, מזמן לזמן — בכל דבריימינו — מתעוררת איוו תיבה אם לא לעשיו עצמו הן מעט מעט לעשיויות זו, עשיויות לא במובן שנסתעפה, שנסתאבה מצאצאי עשיו, עשיויות של אדום המרצחת, כי אם עשיויות זו טרום-אדומית (ואדום כידוע הוא במסורת שלנו תחילה רומי, אח"כ נצרות), עשיויות מקראית זאת שאין בה עדיין שום רשע ורק חסרת רוחניות היא, מגושמת ושעירה, בניגוד

יעקב—עשיו מסכה כמובן אישם במעמקים הניגוד העתיק בין הבל וקין, רועה הצאן התם וקין היוצר. אולם עתה הבל איננו מחכה עוד באפס מעשה כי ירצחהו, אברהם — והוא הרוחני משלושת האבות — נלחם בעת הצורך. יצחק הוא גם רועה צאן, גם זורע, ואם אהב הוא את עשיו אין הוא שונא חלילה את יעקב, עשיו עובר אמנם אל הקוטב השני, הקייני, דבר המשתקף בלקיחת הנשים מבנות חת, אולם אז מתאושש יצחק ומברך את יעקב בירדנים לאחר שברכהו בתחילה בלא-ירדנים, ומצוה עליו בשלחו אותו לפדן ארם לשוב ולרשת את „ארץ מגורידך“. ומה מופלאה הדגשה זו של „מגורידך“ כאן, בטופה של פרשה זו. הוא „הצבר“ הראשון נאלץ בזקנתו להסכים לבריחת בנו מהארץ, אך ברכתו נתונה בתנאי כי ישוב למען תהיה לו ארץ מגורים.

ובאחרונה ייאמר דבר בכבודה של האם.

אף באברהם מצאנו כי שרה האשה גוברת על חולשתו האישית, האנושית, של אברהם לגבי הגר וישמעאל לטובתו של יצחק, הוא נושא המורשה. אולם שם עוד ניתן הדבר להסבר ביולוגי טהור: סוף סוף ישמעאל לא בנה של שרה היה. והנה כאן ברבקה היא גוברת על רגש אמהותה לגבי אחד מבניה, בשרה ודמה — וגם כאן האב הוא אנושי טבעי יותר והיא האם היסטורית יותר. הברכה אשר שם אלוהים נקרא עליה רק אחת היא (בברכה לעשיו לא נזכר שם אלוהים, שם רק אדמה וחרב) והיא חייבת לחול על ראש יעקב, ולשם כך מותרת הרמייה, זה מוסר מקראי שאין לטשטשו ואין להעלימו. לא שיש כאן יושר מסיג זה שבסיפור חטאיו של שלמה המלך, יושרו של המספר, כי אם אדרבא: יושרו של הסיפור עצמו. יושרו של המעשה עצמו, כמובן לא בקנה-מידה של מוסר מופשט ומוחלט, כי אם בקנה-מידה של מוסר המשועבד ליעוד ומקודש על ידו. המקרא מספר את כל המעשה לשבח של רבקה — היא באה להציל את ברכת אברהם מאבדון בידי עשיו. לפי שעה אין יעקב יכול ליהפך בבת אחת לאיש השדה, לפי שעה הוא מתחפש לאיש השדה, אבל בלעדי זאת לא יקבלהו יצחק אשר עיניו כהו אך ריחו עמו. אולי למרות כל ההתחפשות חושד הוא עמוקות, על כן לא יאמר: ריח בני ריח שדה, כי אם „כריח שדה“. בין כה ובין כה מוסיף הוא: כריח שדה אשר ברכו ה', וזו נקודת ההכרעה. גם הוא. יצחק, למרות מה שאמרנו בו, על צמידותו לאדמה וחיבתו לעשיו.

בנו של אברהם הוא, את האדמה יאהב ואת השדה, יצמד בה אך לא יצמת. הוא עצמו אמנם לא יעזבה, כאן נולד, כאן נעקד, כאן ימות. אך בנו נושא הברכה ירוק מעליו את התחפושת ויברת ממנה בטרם יהיה להבל.

הסולם

מאז ירדה ההיסטוריוסופיה לעולם רבו הנסיונות לתפוס את התהליכים ההיסטוריים תפיסה מושגית כשרשרת הגיונית, רבו השיטות שהעלו חוקיות כדי להשחיל עליה את חוליות המאורעות המוחשיים ואין לך שיטה שלא נאלצה לאנוס עובדות כדי להתאימם לשיטה ולחוק, אם על דרך מיטת סדום אם על דרך העלמה של עובדות ומאורעות שאינם עולים יפה עם השיטה. וכבר התעוררו חוקרים על כך שהתנ"ך הוא אב להיסטוריוסופיה וביחוד ספרי הנביאים – ראשונים ואחרונים – אשר החוקיות שבמהלך ההיסטוריה הישראלית אבן-פינה היא להם ועמוד תחוך. אולם – במידה שידוע לי לא נתעוררו עדיין על הדיאלקטיקה המופלאה החבויה בפרשת אבות האומה, על פי העקרון „סוף מעשה במחשבה תחילה” הוסברו תמיהות רבות במאורעות חיייהם. על פי העקרון „מעשה אבות סימן לבנים” הוסברו ומוסברים גם כאן דברים רבים במאורעות חיינו ההיסטוריים, אולם טרם עמדו על החוט המשולש: אברהם—יצחק—הלכה למעשה.

אחד החלומות המופלאים ביותר אשר חלם אי-פעם אדם עלי אדמות הוא חלומו של יעקב אבינו בצאתו מבית אביו – בברחו מבית אביו – ללכת חרנה, ומכיון ששבענו כבר דרכי פסיכר אנאליזה לפתרון חלומות, נלך בדרך חדשה, אשר רבים הסימנים שאנו עומדים בפתח תקופתה לא רק בפתרון חלומות לילה, כי אם גם בפתרון בעיות חיים: דרך הפסיכואנליזה. חלומו של יעקב, חלום הסולם, הוא סינתזה של חיי אברהם וחיי יצחק העומדים מבחינה מסוימת, כפי שהוכח לעיל, ביחס ניגודי המפורש בתורה באורה חיייהם גם אם אינו מפורש במלים. אברהם הולך בצו שמים, יצחק עקוד אל האדמה לא רק בגופו, כי אם גם

